

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 340

Nowe kierunki w zarządzaniu przedsiębiorstwem – wiodące orientacje

Redaktorzy naukowci

Jan Lichtarski, Stanisław Nowosielski,
Grażyna Osbert-Pociecha,
Edyta Tabaszewska-Zajbert

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-453-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:

EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.

ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	13
-------------	----

Część 1. Teoretyczno-metodologiczne problemy rozwoju orientacji w zarządzaniu (redaktor naukowy Jan Lichtarski)

Agnieszka Bieńkowska, Anna Zgrzywa-Ziemak: Współwystępowanie koncepcji i metod zarządzania w świetle badań empirycznych	17
Katarzyna Bratnicka: Twórczość organizacyjna: zdefiniowanie i operacjonalizacja nowego konstruktów	27
Wojciech Czakon: Metodologiczny rygor w badaniach nauk o zarządzaniu .	37
Janusz Czekaaj, Marek Ćwiklicki: Możliwe i rekomendowane sposoby grupowania i porządkowania współczesnych metod i koncepcji zarządzania	46
Magdalena Hopej-Kamińska, Anna Zgrzywa-Ziemak, Marian Hopej, Robert Kamiński: Czynniki kształtujące prostotę struktury organizacyjnej.....	58
Anna Kwiotkowska: Jakościowa analiza porównawcza jako koncepcja metodologiczna w naukach o zarządzaniu	65
Jan Lichtarski: Koncepcyjno-instrumentalny dorobek nauk o zarządzaniu oraz jego skuteczność w radzeniu sobie z typowymi sprzecznościami i dylematami w praktyce zarządzania.....	78
Janusz Marek Lichtarski: Synoptyczny i inkrementalny rozwój współczesnych orientacji w przedsiębiorstwie	91
Krystyna Lisiecka, Ewa Czyż-Gwiazda: Projakościowa orientacja organizacji w Polsce i Serbii – empiryczna analiza porównawcza.....	99
Katarzyna Piórkowska: Treści kognitywne i metodologiczne psychologii społecznej i poznawczej w kontekście nauk o zarządzaniu.....	112
Maja Prudzienica: Partnerstwo międzysektorowe w Polsce i Wielkiej Brytanii – istota, charakterystyka i uwarunkowania.....	121
Agnieszka Sokolowska: Teoretyczno-metodologiczne dylematy związane ze społeczną odpowiedzialnością przedsiębiorstwa.....	130
Ewa Izabela Stańczyk-Hugiet: Perspektywa ewolucyjna w zarządzaniu strategicznym. Refleksja z badań	141
Łukasz Sułkowski: Paradygmaty i nurty badawcze w metodologii nauk o zarządzaniu – próba syntezy w oparciu o światową literaturę przedmiotu	154
Piotr Szymański: Ewolucja koncepcji zarządzania wartością przedsiębiorstwa – przegląd literatury.....	167

Michał Trocki: Zmiany instytucjonalne w naukach zarządzania w warunkach globalizacji.....	181
Przemysław Zbierowski, Mariusz Bratnicki: Orientacja pozytywna jako nowy kierunek w zarządzaniu przedsiębiorstwem	189
Kazimierz Zimniewicz: Nauka o zarządzaniu wobec potrzeb praktyki	199

Część 2. Orientacja procesowa (redaktor naukowy Stanisław Nowosielski)

Nicoletta Baskiewicz: Koncepcja japońskiego zarządzania a założenia zarządzania przedsiębiorstwem zorientowanym procesowo	209
Renata Brajer-Marczak: Aspekty kulturowe w przedsiębiorstwie zorientowanym na procesy	218
Tomasz Brzozowski: Orientacja na procesy w modelu zrównoważonej produkcji	230
Szymon Cyfert: System granic architektury procesów organizacji – determinanty kształtowania i dysfunkcje w definiowaniu	243
Ewa Czyż-Gwiazda: Orientacja procesowa organizacji – aspekt teoretyczno-empiryczny	251
Bartłomiej J. Gabryś: Terapeuta czy kontroler, czyli dominujący dyskurs w organizacji i przykład jego analizy	266
Piotr Grajewski: Przesłanki podejścia procesowego do projektowania i zarządzania organizacją.....	275
Grzegorz Jokieli: Identyfikacja procesów w łańcuchach dostaw.....	283
Anna Marciszewska: Zarządzanie portfelem projektów w organizacjach <i>non-profit</i>	293
Stanisław Nowosielski: Ciągłe doskonalenie procesów w organizacji. Możliwości i ograniczenia	303
Przemysław Polak: Wpływ notacji BPMN na podejście procesowe w zarządzaniu.....	318
Maciej Urbaniak: Perspektywy doskonalenia systemów zarządzania jakością	326
Jędrzej Wasiak-Poniatowski: Procesy wdrażania usług świadczonych elektronicznie w urzędach gmin.....	338
Jędrzej Wiczorkowski: Ewolucja metod i notacji modelowania procesów biznesowych	345
Aleksandra Zaleśna: Zwiększanie świadomości procesowej wyzwaniem dla pracowników organizacji.....	355

Część 3. Orientacja na zmiany (redaktor naukowy Grażyna Osbert-Pociecha)

Adela Barabasz: Ambiwalencja w warunkach zmiany organizacyjnej. Spojrzenie psychoanalityczne	369
Dominika Bąk-Grabowska: Niestandardowe formy zatrudnienia w teorii nauki o zarządzaniu – rekomendacje dla prowadzenia badań empirycznych.....	380
Wojciech B. Cieśliński, Jakub Mierzyński: Model strategicznej odnowy procesów biznesowych przedsiębiorstw sektora motoryzacyjnego	390
Jerzy Lech Czarnota: Analiza i ocena ryzyka menedżerskiego na podstawie wybranych przypadków	400
Remigiusz Gawlik: Zastosowanie metody analitycznego procesu sieciowego do wspierania racjonalnych wyborów młodych Europejczyków	415
Grażyna Gruszczyńska-Malec, Monika Rutkowska, Milena Gojny: Motywacja pracowników w wieku 50+ w świetle wyników badań empirycznych.....	427
Andrzej Kaleta: Strategie małych, średnich i dużych przedsiębiorstw w Polsce	438
Kazimierz Krzakiewicz: Zmiany w organizacji i strukturalna inercja	450
Monika Kwiecińska: Koncepcja społecznego zaangażowania przedsiębiorstw CCI (<i>Corporate Community Involvement</i>) – teoretyczne i praktyczne podstawy zmiany w postrzeganiu roli przedsiębiorstwa w otoczeniu	461
Dagmara Lewicka: Wprowadzanie systemu ciągłych usprawnień jako zmiany w przedsiębiorstwie – analiza najistotniejszych barier i źródeł oporu ..	474
Mirosław Moroz: Istota elastyczności przedsiębiorstwa w opinii kadry kierowniczej przedsiębiorstw internetowych	487
Jerzy Niemczyk, Rafał Trzaska: Zarządzanie w sieciach międzyorganizacyjnych z perspektywy ról i funkcji menedżera	496
Przemysław Niewiadomski, Bogdan Nogalski: Kryteria konkurencyjności wyrobów w elastycznej organizacji – perspektywa wytwórcy	509
Grażyna Osbert-Pociecha: Zmiany optymalizujące złożoność – jako uwarunkowanie gospodarowania energią organizacji	525
Piotr Rogala: Ciągłe doskonalenie jakości według norm ISO serii 9000	536
Ryszard Rutka, Małgorzata Czerska: Czynniki wpływające na poziom i strukturę kosztów zmian w organizacji	546
Jan Skalik: Ewolucja zarządzania zmianami w przedsiębiorstwie	557
Danuta Szpilko: Wykorzystanie badań foresight w procesie budowania strategii rozwoju przedsiębiorstw turystycznych	567
Dorota Teneta-Skwiercz: Analiza i ocena ruchu Sprawiedliwego Handlu – wątpliwości związane z jego dalszym upowszechnianiem	582

Małgorzata Trenkner: Menedżer jako lider zmiany na przykładzie implementacji systemów zarządzania jakością.....	595
Czesław Zajac: Procesy integracyjne w warunkach przejść i fuzji przedsiębiorstw – aspekty organizacyjne i społeczne.....	607
Agnieszka Zakrzewska-Bielawska: Ewolucja struktur organizacyjnych – w drodze do elastyczności i innowacyjności.....	615

Część 4. Orientacja na wiedzę i kapitał intelektualny (redaktor naukowy Edyta Tabaszewska-Zajbert)

Anna Cierniak-Emerych: Partycypacja pracownicza w procesie transferu wiedzy w przedsiębiorstwie.....	627
Wojciech Dyduch, Katarzyna Bratnicka: Twórczość strategiczna jako podstawa budowania kapitału intelektualnego organizacji.....	637
Joanna Ejdys, Łukasz Nazarko: Foresight gospodarczy – instrumentem orientacji na przyszłość.....	651
Aldona Glińska-Noweś: Rola kapitału społecznego organizacji w kształtowaniu jej kapitału intelektualnego.....	665
Katarzyna Grzesik: Kapitał społeczny w funkcjonowaniu współczesnych przedsiębiorstw.....	675
Katarzyna Huk: Rozwój utalentowanych pracowników w ramach programów zarządzania talentami w świetle badań.....	688
Bogusław Kaczmarek: Wyzwania dla współczesnych przedsiębiorstw i menedżerów – zarys problematyki.....	701
Jarosław Karpacz: Orientacja organizacji na uczenie się a zmiana rutyn.....	712
Grzegorz Kobyłko: Informacyjne i poznawcze uwarunkowania równowagi organizacyjnej.....	726
Justyna Michniak: Narzędzia kształtowania zachowań etycznych pracowników we współczesnych organizacjach.....	736
Mieczysław Morawski: Zarządzanie wiedzą, kapitałem intelektualnym, talentami – wzajemne relacje.....	747
Katarzyna Piwowar-Sulej: Wzrost wiedzy o zarządzaniu ludźmi jako składowej wiedzy projektowej.....	759
Agnieszka Połomska-Jesionowska: Międzyorganizacyjne uczenie się z perspektywy współdziałania gospodarczego małych przedsiębiorstw.....	770
Włodzimierz Rudny: Mobilność zasobów wiedzy a kreowanie wartości.....	781
Agnieszka Sopińska: Wiedza i kapitał intelektualny w nowych typach organizacji – w organizacjach sieciowych.....	788
Edyta Tabaszewska-Zajbert: <i>Teaching organization</i> a inne modele organizacji opartej na wiedzy – człowiek i wartości.....	799

Summaries

Part 1. Theoretical and methodological problems of orientation development in management

---

Agnieszka Bieńkowska, Anna Zgrzywa-Ziemak: The coexistence of management conceptions and methods in view of empirical research.....	26
Katarzyna Bratnicka: Organizational creativity: defining and operationalizing of a new construct.....	34
Wojciech Czakon: Methodological rigor in management research	45
Janusz Czekaj, Marek Ćwiklicki: Possible and recommended ways of grouping and arranging contemporary management concepts and methods	57
Magdalena Hopej-Kamińska, Anna Zgrzywa-Ziemak, Marian Hopej, Robert Kamiński: Factors influencing the simplicity of organizational structure	64
Anna Kwiotkowska: Qualitative Comparative Analysis as a methodological concept in management research	77
Jan Lichtarski: Conceptual and instrumental achievements of management science and its effectiveness in solving typical contradictions and dilemmas in management practice.....	90
Janusz Marek Lichtarski: Synoptic and incremental development of contemporary management orientations in an enterprise.....	98
Krystyna Lisiecka, Ewa Czyż-Gwiazda: Pro-quality orientation in organizations from Poland and Serbia – empirical comparative analysis	111
Katarzyna Piórkowska: Cognitive and methodological content in the context of management science.....	120
Maja Prudzienica: Cross-sector partnership in Poland and the UK – the essence, characteristics and determinants.....	129
Agnieszka Sokolowska: Theoretical and methodological dilemmas related to the social responsibility of enterprise	140
Ewa Izabela Stańczyk-Hugiet: Variation and selection. Reflections from the research.....	153
Łukasz Sulkowski: Paradigms and research currents in methodology of management – trial of synthesis on the basis of world literature	166
Piotr Szymański: Value-based management evolution – literature review.....	180
Michał Trocki: Institutional changes in management sciences in the context of globalization	188
Przemysław Zbierowski, Mariusz Bratnicki: Enterprise's strategic orientations as an important direction of future research in strategic management	198
Kazimierz Zimniewicz: Science of management versus the needs of practice	205

Part 2. Process orientation

Nicoletta Baskiewicz: Japanese management concept vs. assumptions from process-oriented business management.....	217
Renata Brajer-Marczak: Cultural aspects in a process oriented company	229
Tomasz Brzozowski: Processes orientation in a model of diverse production	242
Szymon Cyfert: Systems of organization processes architecture boundaries: determinants of shaping and dysfunctions in defining	250
Ewa Czyż-Gwiazda: Theoretical and empirical aspect of business process orientation	265
Bartłomiej J. Gabryś: Therapist or controller: dominating discourse in organization and its analysis	274
Piotr Grajewski: Presumptions of the process-oriented approach to design and management of the organization	282
Grzegorz Jokieli: Identification of processes in the supply chain.....	292
Anna Marciszewska: Project portfolio management in non-profit organizations.....	302
Stanisław Nowosielski: Continuous process improvement in an organization. Possibilities and limitations	317
Przemysław Polak: BPMN influence on the process approach in management	325
Maciej Urbaniak: Prospects for improvement of quality management systems	337
Jędrzej Wasiak-Poniatowski: The processes of implementation of electronic services in municipal offices.....	344
Jędrzej Wieczorkowski: The evolution of business process modeling methods and notations	354
Aleksandra Zaleśna: Process consciousness raising – a challenge for organization’s employees.....	365

Part 3. Change orientation

Adela Barabasz: Ambivalence towards organizational change. Psychoanalytic perspective	379
Dominika Bąk-Grabowska: Nonstandard forms of employment in the theory of management science – recommendations for empirical research	389
Wojciech B. Cieśliński, Jakub Mierzyński: Model of strategic renewal of business processes of automotive industry	399
Jerzy Lech Czarnota: Analysis and assessment of managerial risk based on selected examples	414

Remigiusz Gawlik: Supporting rational choices of young Europeans with the use of Analytic Network Process method.....	426
Grażyna Gruszczyńska-Malec, Monika Rutkowska, Milena Gojny: 50+ workers' motivation to work – empirical evidences.....	437
Andrzej Kaleta: Strategies of small, medium and large enterprises in Poland..	449
Kazimierz Krzakiewicz: Organisational change and structural inertia	460
Monika Kwiecińska: Corporate Community Involvement – theoretical and practical basis for changes in the perception of the role of companies in environment.....	473
Dagmara Lewicka: Implementation of system of continuous improvement as a change in a company – analysis of the most important barriers and sources of resistance	486
Mirosław Moroz: Essence of the enterprise flexibility in the opinion of management of internet businesses	495
Jerzy Niemczyk, Rafał Trzaska: Management in inter-organizational networks – manager's roles and functions perspective	508
Przemysław Niewiadomski, Bogdan Nogalski: Competition criteria of products at a flexible organization – manufacturer's perspective	523
Grażyna Osbert-Pociecha: Changes limiting the complexity – as conditioning of organizational energy management.....	535
Piotr Rogala: Continual improvement of quality according to the ISO 9000 series standards	545
Ryszard Rutka, Małgorzata Czerska: Factors determining the level and structure of costs of changes in an organization	556
Jan Skalik: Evolution of management of changes in an enterprise.....	566
Danuta Szpilko: The use of foresight research in the process of building tourism enterprises development strategy.....	581
Dorota Teneta-Skwiercz: The Fair Trade analysis and assessment – doubts connected with its further dissemination	594
Małgorzata Trenkner: Manager as a leader of change in the implementation of quality management systems.....	606
Czesław Zajęc: Integration processes in the conditions of acquisitions and mergers of enterprises – social and organizational aspects	614
Agnieszka Zakrzewska-Bielawska: The evolution of organizational structures – on the way to flexibility and innovativeness.....	624

Part 4. Knowledge and intellectual capital orientation

Anna Cierniak-Emerych: Employee participation in the process of knowledge transfer in a company.....	636
Wojciech Dyduch, Katarzyna Bratnicka: Strategic creativity as a basis for developing organizational intellectual capital and enhancing performance	650

Joanna Ejdys, Łukasz Nazarko: Economic foresight as an instrument of a future-oriented strategy	664
Aldona Glińska-Neweś: The role of social capital in shaping the organisation's intellectual capital	674
Katarzyna Grzesik: Social capital in the functioning of contemporary enterprises	687
Katarzyna Huk: The development of talent in the talent management programs in the light of research	700
Bogusław Kaczmarek: Challenges for contemporary businesses and managers – basic problems and outline of issues	711
Jarosław Karpacz: Organizational learning orientation versus change of routines	725
Grzegorz Kobyłko: Information and cognitive conditionality of organizational balance	735
Justyna Michniak: Ethical behaviour building tools in modern organisations.....	746
Mieczysław Morawski: The relationship between knowledge management, intellectual capital management and talent management	758
Katarzyna Piwowar-Sulej: Increase of human resources management knowledge as a component of project knowledge	769
Agnieszka Połomska-Jesionowska: Inter-organizational learning from the prospect of economic cooperation of small businesses	780
Włodzimierz Rudny: Knowledge assets mobility and value creation.....	787
Agnieszka Sopińska: Knowledge and intellectual capital in a new type of organisations: network organisations	798
Edyta Tabaszewska-Zajbert: Teaching Organization and other types of knowledge-based organization – human and values	810

Jarosław Karpacz

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORIENTACJA ORGANIZACJI NA UCZENIE SIĘ A ZMIANA RUTYN

Streszczenie: Podjęte w opracowaniu rozważania dotyczą zmiany rutyn (*routines*) na drodze organizacyjnego uczenia się. Procesie, w którym doświadczenie zmienia zachowanie danej grupy ludzi. Zagadnienie zmiany rutyn organizacyjnych pozostaje od wielu lat jednym z najistotniejszych problemów badawczych. Celem artykułu było wskazanie – z perspektywy organizacji zorientowanej na uczenie się – po pierwsze, zmiany rutyn jako efektu organizacyjnego uczenia się, a po drugie, jako podstawy procesu zastępczego uczenia się (*vicarious learning process*).

Słowa kluczowe: organizacyjne uczenie się, rutyny, orientacja na uczenie się.

DOI: 10.15611/pn.2014.340.63

1. Wstęp

Istnieje wiele czynników zarówno wewnątrz organizacji, jak i w ich otoczeniu, które ustawicznie zmieniają warunki działania i wymagania stawiane członkom organizacji. Zmianie ulegają formy organizacyjne i realizowane w nich procesy zarządzania. Ewoluuje także dorobek nauk o zarządzaniu, podlegający tym samym prawom, które rządzą rozwojem innych dyscyplin naukowych. Jedną z jego istotnych właściwości jest nieciągłość procesu rozwoju. Okresy przyspieszonego rozwoju, rodzenia się nowych, oryginalnych idei przeplatają się z okresami stagnacji lub co najwyżej pogłębionych eksploracji i operacjonalizacji rozwiązań proponowanych w ramach tych idei. W ten sposób tradycyjne idee są zastępowane lub uzupełniane kolejnymi ideami. Idee te są pewnymi, na ogół dość powszechnie uznawanymi, wyobrażeniami o tym, jakie podstawowe wyróżniające cechy mieć powinien system zarządzania przedsiębiorstwem, na jakie wartości i zasady powinien być ukierunkowany, jakie powinien spełniać warunki. A oparte na nich teoretyczno-metodologiczne kierunki dociekań i ich rezultaty, a także towarzyszące im kierunki działań w praktyce gospodarczej można określać mianem orientacji¹.

---

¹ J. Lichtarski, *O współczesnych orientacjach w teorii i praktyce zarządzania przedsiębiorstwami*, [w:] *Kierunki i dylematy rozwoju nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 34, Wrocław 2008, s. 51-57.

Z obecnej perspektywy jedną z historycznie najmłodszych wydaje się orientacja na uczenie się. Orientacja na uczenie się to „proces pozyskiwania, rozpowszechniania i wspólnej interpretacji informacji, zwiększający zarówno indywidualną, jak i organizacyjną efektywność ze względu na bezpośredni jego wpływ na wyniki”². Takie ukierunkowanie organizacji pozwala jej być przezorną strategicznie, umożliwia redukcję szoków wywołanych radykalnymi zmianami, podwyższa adaptacyjność oraz innowacyjność i wpływa pozytywnie na jej efektywność³. Stąd orientację na uczenie się można uznać za krytyczny nośnik powodzenia organizacji⁴.

Powszechnie uważa się, że w efekcie organizacyjnego uczenia następuje zmiana rutyn, a modyfikowanie rutyn oznacza, że w organizacji zachodzi proces uczenia się⁵. Jednak nie zawsze tak musi być. Rutyny mogą się zmienić wskutek ich zapożyczenia z innej organizacji. Pod wpływem ich zastosowania organizacja uczy się. W wypadku, gdy organizacja zmienia rutyny, czerpiąc z doświadczeń innych, to w istocie przechodzi zastępczy (używany zamiast własnego uczenia się lub wyrównujący brak własnego uczenia się) – wobec własnego – proces uczenia się (*vicarious learning process*) lub wyrównujący luki we własnym uczeniu się. Przejmowanie rutyn sprawdzonych w innych organizacjach pozwala osiągać oczekiwane wyniki⁶.

Powyższe skłania do przeprowadzenia rozważań na temat zapożyczania rutyn przez organizacje zorientowane na uczenie się.

Celem artykułu jest wskazanie – z perspektywy organizacji zorientowanej na uczenie się – zmiany rutyn raz jako efektu organizacyjnego uczenia się, a innym razem jako podstawy zastępczego uczenia się.

Pytanie o to, jak zmieniane są rutyny organizacyjne, pozostaje od wielu lat jednym z najistotniejszych problemów badawczych⁷. Problem ten jest ważny z punktu widzenia zarządzania strategicznego. Wiadomo bowiem, że podstawą strategii jest pewien spójny i powtarzalny w czasie wzorzec postępowania, który reguluje decyzje i działania organizacji⁸.

---

² N. Kaya, J. Patton, *The effects of knowledge-based resources, market orientation and learning orientation on innovation performance: An empirical study of Turkish firms*, „Journal of International Development” 2011, vol. 23, s. 206.

³ M. Bratnicki, *Trwałość i elastyczność organizacyjnego uczenia się*, [w:] *Uwarunkowania przedsiębiorczości. Różnorodność i jedność*, red. K. Jaremczuk, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2008, s. 48.

⁴ Tamże, s. 48.

⁵ *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 48.

⁶ G. Szulanski, *Exploring internal stickiness: Impediments to the transfer of best practice within the firm*, „Strategic Management Journal” 1996, vol. 17, s. 27-43.

⁷ K. Obłój, T. Obłój, *Dynamizm, proaktywność i rutyny – dominująca logika skutecznych strategii*, [w:] *Zarządzanie strategiczne. Ujęcie zasobowe*, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2006, s. 246.

⁸ Tamże, s. 245.

Wiele decyzji znajduje odzwierciedlenie w rutynowych sposobach, według jakich ludzie robią to, co mają robić⁹.

2. Orientacja na uczenie się – zarys koncepcji

Organizacyjne uczenie się to mechanizm adaptacyjny oparty na zdolności organizacji do pozyskiwania i tworzenia wiedzy, usprawnianiu rutyn organizacyjnych, zapominaniu nieużytecznej wiedzy, odnajdywaniu i tworzeniu szans¹⁰. W tym procesie członkowie organizacji na podstawie doświadczeń własnych oraz innych osób pomnażają wspólnie wartość wiedzy. Istotnym elementem tej koncepcji są kultura i wartości zachęcające do uczenia się¹¹. Efektywne uczenie się organizacji w dużym stopniu zależy od rozwijania postaw uczestników organizacji w kierunku uczenia się.

Wyrazem tych dążeń może być zastosowanie nowych modeli mentalnych, wymiana wiedzy, otwartość, wprowadzenia nowych metod zachęcających pracowników do odrzucania przestarzałej wiedzy. Stwarza to warunki zachęcające pracowników do kwestionowania istniejących prawd i *status quo*¹².

Orientacja na uczenie się może być postrzegana także jako stopień, w jakim organizacja stawia sobie pytanie, czy dotychczasowe przekonania i zasady rzeczywiście przyczyniają się do maksymalizacji wyników¹³. Dodatkowo uczenie się oznacza tworzenie i wykorzystywanie wiedzy jako dźwigni dla konkurencyjności organizacji. Orientacja na uczenie się ma wpływ na to, jakiego rodzaju informacje są zbierane, jak interpretowane, oceniane i w jaki sposób uczestnicy dzielą się nimi między sobą. W istocie orientacja na uczenie się odzwierciedla obecność wartości, które wpływają na skłonność organizacji do proaktywnego rozwijania nowej wiedzy i podważania *status quo*¹⁴.

W wielu badaniach stwierdzono, że orientacja na uczenie się, wsparta organizacyjnym klimatem uczenia się¹⁵, ma bezpośredni i pozytywny wpływ na innowacyj-

---

⁹ A.H. Van De Ven, A. Lifschitz, *Rational and reasonable microfoundations of markets and institutions*, „The Academy of Management Perspectives” 2013, vol. 27, no. 2, s. 156-172.

¹⁰ M. Bratnicki, *Przedsiębiorczość organizacyjna: orientacja, dynamiczna zdolność i kontekst*, [w:] *Rozwój szkoły zasobowej zarządzania strategicznego*, red. R. Krupski, Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2011, s. 149.

¹¹ M. Popper, R. Lipshitz, *Organizational learning: Mechanisms, culture and feasibility*, „Management Learning” 2000, vol. 31, no. 2, s. 181-196.

¹² S.F. Slater, J.C. Narver, *Intelligence generation and superior customer value*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 2000, vol. 28, no. 1, s. 120-127.

¹³ N. Kaya, J. Patton, wyd. cyt., s. 204-219.

¹⁴ S.F. Slater, J.C. Narver, wyd. cyt., s. 120-127; J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, *A framework for market-based organizational learning: Linking values, knowledge, and behaviour*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 1997, vol. 25, no. 4, s. 305-318; C. Moorman, A. Miner, *Organizational improvisation and organizational memory*, „The Academy of Management Review” 1998, vol. 23, no. 4, s. 698-724.

¹⁵ N. Kaya, J. Patton, wyd. cyt., s. 204-219.

ność organizacji¹⁶. Ponadto ukierunkowanie na uczenie się znajduje odzwierciedlenie w zwiększonych wysiłkach uczestników organizacji do aktywnego rozwijania repertuaru swoich umiejętności technicznych i społecznych, a więc uczenia się m.in. nowych, lepszych sposobów interakcji z klientami¹⁷.

Powyższe poglądy badaczy organizacyjnego uczenia się odsłaniają, że jest to konstrukt trudny do zdefiniowania i operacjonalizacji. Większość z nich, choć używa różnych wymiarów do pomiaru tego konstruktu, to traktuje go jako pojęcie zagregowane¹⁸, w którego strukturze można wyróżnić następujące wymiary¹⁹:

- zaangażowanie w uczenie się,
- wspólna wizja,
- otwartość umysłu,
- międzyorganizacyjna wymiana wiedzy.

Charakterystyka tych wymiarów stanowi krok na drodze do pełnego zrozumienia organizacyjnego uczenia się.

Zaangażowanie w uczenie się oznacza, jaką wartość dla organizacji ma uczenie się i jak jest ono w niej wspierane. To zaangażowanie staje się podstawową wartością, by organizacja mogła podążać w kierunku uczenia się. Dzięki tej wartości organizacja może wspierać kulturę uczenia się. Jeśli organizacja przykłada małą wagę do uczenia się, prawdopodobnym tego skutkiem będzie niewielki poziom uczenia się. Zaangażowanie w uczenie się jest warunkiem lepszego zrozumienia zmieniającego się otoczenia organizacji w czasie, a związane jest z²⁰:

- zasadami uczenia się,
- umiejętnościami myślenia,
- kulturą nastawioną na uczenie się.

Uczenie się powoduje, że organizacje stają się refleksyjne, to znaczy, że odczuwają potrzebę i mają możliwość zrozumienia przyczyn i skutków ich działań²¹.

Modele mentalne, za pomocą obrazów opisujących, jak działa świat, ograniczają działania ludzi do znanych sposobów myślenia²². Sukcesy i porażki z przeszłości wspierają tworzenie tych modeli w zakresie tego, jak działa rynek. W miarę upływu czasu, jeśli organizacja nie przeciwstawi się im, te modele mogą okazać się już nie-

---

¹⁶ G.T.M. Hult, R.F. Hurley, G.A. Knight, *Innovativeness: Its antecedents and impact on business performance*, „Industrial Marketing Management” 2004, vol. 34, no. 33, s. 429-438.

¹⁷ T. Henning-Thurau, C. Thurau, *Customer orientation of service employees: Its impact on customer satisfaction, commitment, and retention*, „International Journal of Service Industry Management” 2004, vol. 15, no. 5, s. 460-478.

¹⁸ R.J. Calantone, S.T. Cavusgil, Y. Zhao, *Learning orientation, firm innovation capability and firm performance*, „Industrial Marketing Management” 2002, vol. 31, no. 6, s. 515-524.

¹⁹ J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, wyd. cyt., s. 305-318; C. Moorman, A. Miner, wyd. cyt., s. 698-724.

²⁰ J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, wyd. cyt., s. 305-318.

²¹ Tamże, s. 305-318.

²² G.S. Day, P. Nadungadi, *Managerial representation of competitive advantage*, „Journal of Marketing” 1994, vol. 58, s. 31-44.

prawdziwe. W związku z tym można sądzić, że otwartość członków organizacji na uczenie się jest powiązana z oduczaniem się (*unlearning*)²³. Gdy organizacje aktywnie zadają pytanie, jak długo przechowywać „stare” rutyny, założenia i przekonania, oznacza to, że są w fazie oduczania się. Otwartość umysłu jest konieczna, by możliwe było podjęcie działań związanych z oduczaniem się organizacji. Oduczanie się, czyli proces, w którym organizacje pozbywają się wiedzy (w tym założeń i modeli mentalnych) w celu dostosowania się do przyjęcia nowych informacji i zachowań, stanowi integralną część procesu uczenia się organizacji²⁴. Przytoczona definicja organizacyjnego oduczania się odnosi się do procesu, który obejmuje dwa podstawowe etapy. Pierwszy, odrzucenie tych idei, norm, wartości i rutyn organizacyjnych, które zostały wcześniej przyjęte, a które obecnie stały się nieaktualne, mylące, zbędne lub niepotrzebne. Drugi, wprowadzający nowe idee, normy, wartości i rutyny, które są bardziej odpowiednie do obecnej sytuacji konkurencyjnej. Dlatego organizacyjne oduczanie odnosi się do porzucenia starych rutyn organizacji, aby zrobić miejsce dla nowych²⁵. W tym procesie z pamięci organizacyjnej muszą zostać usunięte dotychczasowe wartości i rutyny²⁶. Stąd organizacyjne oduczanie jest mechanizmem eliminującym zbędne – z aktualnej perspektywy – elementy z pamięci organizacyjnej²⁷. Stąd też oduczanie się jest „sercem” zmian organizacyjnych²⁸.

W pewnym sensie uczenie się i oduczanie się są dwoma rodzajami zmian organizacyjnych²⁹. Jeśli organizacja nie realizuje starych rutyn, nie oznacza to wcale, że znajduje się na ścieżce organizacyjnego oduczania³⁰. Przykładowo, jeżeli członkowie organizacji przestali coś robić (bo zapomnieli), nie oznacza to organizacyjnego oduczania. Warunkiem oduczania się, jest wystąpienie tego procesu zarówno na poziomie jednostki, jak i na poziomie organizacji³¹.

Kolejnym wymiarem orientacji organizacji na uczenie się jest wspólna wizja, co oznacza, że cała organizacja skupia się na uczeniu się. Bez wspólnej wizji, uczenie

---

²³ A. Wójcik-Karpacz, *Zdolność relacyjna w tworzeniu efektów współdziałania małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2012, s. 127-128.

²⁴ C.G. Mieres, J.Á.L. Sánchez, M.L.S. Vijande, *Internal Marketing, Innovation and Performance in Business Services Firms: The Role of Organizational Unlearning*, „International Journal of Management” 2012, vol. 29 no. 4, s. 403-429.

²⁵ E.W.K. Tsang, S.A. Zahra, *Organizational unlearning*, „Human Relations” 2008, vol. 61, no. 10, s. 1435-1462.

²⁶ C. Moorman, A.S. Miner, *The impact of organizational memory on new product performance and creativity*, „Journal of Marketing Research” 1997, vol. 34, s. 91-106.

²⁷ H. Bresman, *Changing routines: A process model of vicarious group learning in pharmaceutical R&D*, „Academy of Management Journal” 2013, vol. 56, no. 1, s. 35-61.

²⁸ J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, wyd. cyt. s. 305-318.

²⁹ C.G. Mieres, J.Á.L. Sánchez, M.L.S. Vijande, wyd. cyt., s. 403-429.

³⁰ E.W.K. Tsang, S.A. Zahra, wyd. cyt., s. 1435-1462.

³¹ C.G. Mieres, J.Á.L. Sánchez, M.L.S. Vijande, wyd. cyt., s. 403-429.

się członków organizacji jest mniej prawdopodobne, by miało znaczenie dla organizacji³².

Organizacje działające bez wizji zwykle mają na tyle zróżnicowane „światy myślowe”, że nawet w sytuacji, gdy pracownicy pracują w zespołach, ich „światy myślowe”, zamknięte w obrębie reprezentowanych przez nich obszarów funkcjonalnych organizacji, umożliwiają im jedynie krótkowzroczne interpretacje³³. Współpraca w projekcie sprowadza się więc zazwyczaj do przedstawienia rozbieżnych poglądów. Takie rozbieżności osłabiają możliwość opracowania przez kadre kierowniczą odpowiedzi na trendy rynkowe i wstrząsy w otoczeniu. Możliwości te stanowią prawdziwy test dla zdolności organizacji. W krótkim okresie orientacja na uczenie się ma bezpośredni wpływ na jakość i ilość przetwarzania informacji (generowania i rozpowszechniania informacji), pośrednio zwiększając dynamikę programów marketingowych. Z kolei w długookresowej perspektywie wzrost orientacji na uczenie się wpływa na jakość interpretacji informacji i na ich zapamiętywanie (gromadzenie). Ulepszenie przetwarzania informacji wpływa na sumę wszystkich efektów rynkowych, a co za tym idzie – pośrednio zwiększa efekty organizacji³⁴.

Międzyorganizacyjne dzielenie się wiedzą jest definiowane jako zbiorowe przekonanie i rutynowe zachowanie uczestników organizacji związane z potrzebą rozprzestrzeniania się wiedzy wśród różnych organizacji. W związku z tym organizacje muszą potrafić pozyskiwać wiedzę od partnerów i z innych źródeł zewnętrznych³⁵. Stąd też, jeśli organizacje chcą zorientować się na uczenie, powinny inwestować w rozwój zdolności absorpcyjnej, która zwiększy szybkość, z jaką mogą się uczyć³⁶, a więc poszukiwać i przyswajając nową wiedzę³⁷. Organizacyjne uczenie się uważa się bowiem za pochodną zdolności absorpcyjnej danej organizacji³⁸.

Zasoby, które są przeznaczane na uczenie się organizacji, należy traktować jako inwestycje, które prawdopodobnie nie przełożą się natychmiastowo na zyski, a których z tego rodzaju inwestycji można oczekiwać w średnio-, i długoterminowej perspektywie³⁹.

³² J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, wyd. cyt., s. 305-318.

³³ Tamże, s. 305-318.

³⁴ Tamże.

³⁵ C.M. Fiol, M.A. Lyles, *Organizational learning*, „Academy of Management Review” 1985, vol. 10, s. 803-813; R.M. Grant, *Toward a knowledge-based theory of the firm*, „Strategic Management Journal” 1996, vol. 77, s. 109-122; J.G. March, *Exploration and exploitation in organizational learning*, „Organization Science” 1991, vol. 2, s. 71-87.

³⁶ M.A. Schilling, *Technology success and failure in winner-take-all markets: The impact of learning orientation, timing, and network externalities*, „Academy of Management Journal” 2002, vol. 45, no. 2, s. 387-398.

³⁷ P.J. Lane, B. Koka, S. Pathak, *The reification of absorptive capacity: A critical review and rejuvenation of the construct*, „Academy of Management Review” 2006, vol. 31, no. 4, s. 833-863.

³⁸ L.J. Gutiérrez, O.F. Bustinza, V. Barrales Molina, *Six sigma, absorptive capacity and organisational learning orientation*, „International Journal of Production Research” 2012, vol. 50, no. 3, s. 661-675.

³⁹ S.F. Slater, J.C. Narver, wyd. cyt., s. 120-127.

Warto dodać, że wyniki badań dowodzą, że istnieje silna dodatnia korelacja między orientacją organizacji na uczenie się a innowacjami⁴⁰.

Wspólna wizja oraz międzyorganizacyjne dzielenie się wiedzą wyznaczają organizacji kierunek na uczenie się. W przeciwieństwie do zaangażowania i otwartości, które określają intensywność uczenia się.

W związku z powyższym ważne jest, by zagregowany konstrukt orientacji na uczenie się obejmował zarówno wymiary określające kierunek, jak i intensywność organizacyjnego uczenia się⁴¹.

Organizacyjne uczenie się zachęca do zmiany zachowań uczestników organizacji⁴², a więc do zmiany rutyn.

3. Zmiana rutyn efektem organizacyjnego uczenia się

Rutyny organizacyjne to powtarzalne zachowania członków organizacji⁴³. Biorąc pod uwagę takie rozumienie rutyny, można stwierdzić, iż określa ona interakcje pomiędzy członkami organizacji, ich wzajemne relacje, kolejność działania oraz sposób wzajemnych zachowań⁴⁴. Oparta jest przede wszystkim na powtarzalności zachowań, które odnoszone są do rekurencyjnego wzoru interakcji pomiędzy uczestnikami organizacji, a nie ich efektu⁴⁵. Ponadto jest to bardzo pomocne, by móc widzieć rutyny jako plany oraz idee bądź jako ustrukturyzowane obrazy zachowań ludzi zaangażowanych w realizację planu.

Rutyny odnoszą się bezpośrednio do działalności operacyjnej, bieżącej organizacji. Rutyny operacyjne, jako że zmieniają się powoli, stabilizują działania organizacji⁴⁶. Tradycyjnie rutyny postrzegane są jako „pamięć organizacji”⁴⁷, w której nagromadzone zostały zasady i praktyki pozwalające zmniejszyć dystans poznawczy

---

⁴⁰ S.F. Slater, J.C. Narver, *Market orientation and the learning organization*, „Journal of Marketing” 1995, vol. 59, no. 3, s. 63-74; J.M. Baker, W.E. Sinkula, *The synergetic effect of market orientation and learning orientation on organizational performance*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 1999, vol. 27, no. 4, s. 411-427; N. Kaya, J. Patton, wyd. cyt., s. 204-219.

⁴¹ J.M. Sinkula, W.E. Baker, T. Noordewier, wyd. cyt., s. 305-318.

⁴² M. Jumpapang, P. Ussahawanitchakit, *Marketing learning orientation, service innovation, customer value creation and marketing profitability: An empirical study of hotel business in Thailand*, „International Journal of Business Research” 2012, vol. 12, no. 4, s. 1-20.

⁴³ H. Bresman, wyd. cyt., s. 35-61.

⁴⁴ W. Czakon, *Sieci w zarządzaniu strategicznym*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 144.

⁴⁵ J. Strużyna, *Pomiędzy idio i nomotetycznym myśleniem. Wstęp do generycznego obrazu organizacji*, [w:] *Metody badań problemów zarządzania strategicznego*, red. R. Krupski, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, t. 17, s. 81.

⁴⁶ J.A. Howard-Grenville, *The persistence of flexible organizational routines: The role of agency and organizational context*, „Organization Science” 2005, vol. 16, no. 6, s. 620.

⁴⁷ R.M. Cyert, J.G. March, *A Behavioral Theory of the Firm*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ 1963, s. 101, za: J.A. Howard-Grenville, wyd. cyt., s. 618-636.

pomiędzy poszczególnymi jednostkami organizacji, przez co mogą one lepiej radzić sobie z niepewnością i złożonością zjawisk⁴⁸.

Pomimo zmian w rutynach, często mogą one zachowywać swoją oryginalną postać⁴⁹. Literatura wskazuje, że niekiedy rutyny organizacyjne mają niską akceptację ze strony uczestników organizacji, przez co nie są one w pełni przez nich wykonywane. Ci zaś, którzy realizują je, w istocie działając na bazie swoich wcześniejszych doświadczeń, dopasowują swoje działania do oczekiwanych od nich wyników⁵⁰ lub zmieniają powtarzalne zachowania pod wpływem organizacyjnego (zbiorowego) procesu uczenia się⁵¹.

Rutyny i wiedza są ze sobą ściśle powiązane. Ewolucjonizm wyróżnia w przedsiębiorstwie rutyny⁵², czyli sposoby działania wykształcone wskutek narastania doświadczenia organizacji. Wobec tego procesem leżącym u podstaw rutyn jest organizacyjne uczenie się⁵³. Rutyna organizacyjna jest formą wiedzy⁵⁴ odzwierciedlaną w zachowaniach⁵⁵ wielu współzależnych uczestników organizacji⁵⁶. Dzięki nim dokonuje się więc przemiana wiedzy niejawnej (*implicite*) w wiedzę jawną (*explicite*)⁵⁷. Chociaż rutyny istnieją również na poziomie indywidualnym, to rozważania w niniejszym opracowaniu skupiają się wyłącznie na rutynach organizacyjnych. Pojęcie rutyny ma więc jasno zidentyfikowane granice. Pojęcie wiedzy organizacyjnej jest bardziej niejednoznaczne, dlatego wydaje się oparte na kategorii wiedzy⁵⁸ niekodyfikowanej⁵⁹, a nie na wiedzy w ogóle.

W procesie zmiany rutyn, grupa ucząc się, przejmuje wiedzę, którą następnie osadza w nowo wprowadzonych rutynach. Zmiana rutyn nie następuje więc w odpowiedzi na popełniony pojedynczy błąd.

---

⁴⁸ M. Zollo, S.G. Winter, *Deliberate learning and the evolution of dynamic capabilities*, „Organization Science”, 2002, vol. 13, s. 339-351.

⁴⁹ M.S. Feldman, B.T. Pentland, *Reconceptualizing organizational routines as a source of flexibility and change*, „Administrative Science Quarterly” 2003, vol. 48, s. 94-118.

⁵⁰ M.S. Feldman, *Organizational routines as a source of continuous change*, „Organization Science” 2000, vol. 11, s. 611-629.

⁵¹ A.C. Edmondson, R.M. Böhrer, G.P. Pisano, *Disrupted routines: Team learning and new technology implementation in hospitals*, „Administrative Science Quarterly” 2001, vol. 46, s. 685-716.

⁵² E.I. Stańczyk-Hugiet, *Dynamika strategiczna w ujęciu ewolucyjnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013, s. 101-109.

⁵³ W. Czakon, wyd. cyt., s. 142-143.

⁵⁴ M. Zellmer-Bruhn, *Interruptive events and team knowledge acquisition*, „Management Science” 2003, vol. 49, s. 514-528.

⁵⁵ M. Zollo, S.G. Winter, wyd. cyt., s. 339-351.

⁵⁶ M.C. Becker, *Organization routines: A review of the literature*, „Industrial and Corporate Change” 2004, vol. 13, s. 643-677.

⁵⁷ K. Oblój, T. Oblój, wyd. cyt., s. 246.

⁵⁸ C.B. Bingham, K.M. Eisenhardt, *Rational heuristics: The „simple rules” that strategists learn from process experience*, „Strategic Management Journal” 2011, vol. 32, s. 1437-1464.

⁵⁹ B. Kogut, U. Zander, *Knowledge of the firm, combinative capabilities and the replication of technology*, „Organization Science” 1992, vol. 3, s. 383-397.

Jednakże rutyny mogą wywoływać negatywne konsekwencje dostrzegalne w wymiarze indywidualnym i organizacyjnym (zbiorowym). W wymiarze indywidualnym, negatywnymi efektami rutynowego wykonywania zadań, mogą być beźmyślność i brak koncentracji uwagi na zmianach, jakie zachodzą w środowisku wykonywanych zadań⁶⁰.

Na poziomie organizacji lub zespołu efekty takie to m.in. niewłaściwa realizacja rutyn bądź nadmierne przywiązanie do nich w sytuacji, gdy wyniki mogłyby być lepsze, gdyby zaniechano lub zmieniono rutyny⁶¹.

Przez efekt doświadczenia, wprawy w sprawnym, zbiorowym realizowaniu mało optymalnego procesu rutyny prowadzą wprawdzie do satysfakcjonującej efektywności, ale uporczywie odrzucają lepsze, doskonalsze wzorce działania. Obniżają w ten sposób efektywność organizacji, opóźniają jej reakcje na zmiany w otoczeniu, a w skrajnym wypadku obniżają możliwości przetrwania. Rutyna i rutynizacja używały więc w języku potocznym także znaczenie pejoratywne, jako wyraz patologicznych skutków funkcjonowania organizacji. Implikacje teoretyczne i menedżerskie takiego stanu rzeczy są poważne. Rutynizacja może tłumaczyć zarówno sukces, jak i porażkę organizacji, o czym wspomniano już w opracowaniu.

Uważa się, że rutyny mogą być realizowane z powodzeniem w organizacjach działających w złożonych warunkach otoczenia. Przykładowo organizacje, które są wysoce zrutynizowane, jak np. fabryki samochodów, mogą elastycznie reagować na zmiany dzięki ewolucji rutyn⁶². Zauważa się, że potrzebę zmian rutyn organizacyjnych wzmacniają rosnąca konkurencja i postęp technologiczny⁶³.

Kolejnym problemem podjętym w opracowaniu jest przedstawienie zmiany rutyn jako bazy zastępczego uczenia się.

4. Zmiana rutyn poprzez ich zapożyczenie – zarys problemu

Pojęcie rutyny, akcentuje stabilność, trwałość, a nie wywoływanie zmian, a tym samym nie może być bezpośrednio związane z uczeniem się. Jednak rutyny często ulegają zmianom⁶⁴. Bez względu na charakter przyczyn tych zmian można stwierdzić, że zmiana rutyn jest sposobem rozwiązania jakiegoś problemu.

Organizacja może uczyć się bezpośrednio lub pośrednio⁶⁵. Zmiana rutyn następuje w wyniku uczenia się uczestników danej grupy, którzy wykonując pewne rze-

⁶⁰ J.A. Howard-Grenville, wyd. cyt., s. 618-636.

⁶¹ D.P. Ashmos, D. Duchon, R.M. McDaniel, *Participation in strategic decision making: The role of organizational predisposition and issue interpretation*, „Decision Science” 1998, vol. 29, s. 25-51.

⁶² P.S. Adler, B. Goldoftas, D.I. Levine, *Flexibility versus efficiency: A case study of model changes in the Toyota production system*, „Organization Science” 1999, vol. 10, s. 43-68.

⁶³ A.C. Edmondson, R.M. Böhrer, G.P. Pisano, wyd. cyt., s. 685-716; M.S. Feldman, B.T. Pentland, wyd. cyt., s. 94-118.

⁶⁴ M.S. Feldman, wyd. cyt., s. 611-629.

⁶⁵ P.R. Haunschild, A.S. Miner, *Modes of interorganizational imitation: The effects of outcome salience and uncertainty*, „Administrative Science Quarterly” 1997, vol. 42, s. 472-500; P.M. Madsen,

czy, zastanawiają się, co robią i w wyniku refleksji robią je (czyli te same rzeczy inaczej)⁶⁶. Przy czym wspólna refleksja sprzyja sukcesom organizacji⁶⁷.

Jednak zmiana rutyn może następować nie tylko w oparciu o uczenie się organizacji, lecz także w oparciu o rutyny zapożyczone (zastępowanie własnych rutyn cudzymi rutynami) od innych podmiotów. W ten sposób organizacja może przyspieszyć proces uczenia się i poprawić swoje efekty⁶⁸. Koncepcja zastępczego uczenia się wymaga kompletnego skopiowania i przekazania rutyn z jednej organizacji do drugiej pod warunkiem jednak, że organizacja przejmująca rutyny działa na takich samych zasadach i wzorcach postępowania jak ta, która je przekazuje. Przykładowo nieautoryzowane salony sprzedaży samochodów bądź stacje obsługi samochodów mogą zapożyczać wybrane rutyny od autoryzowanych dealerów.

Choć powszechnie zwykło się uważać, że taki, nieoparty na bezpośrednich doświadczeniach, sposób uczenia się prowadzi do nieefektywności i obniżenia jakości działań⁶⁹, to jednak wyniki badań dokonywanych w oparciu o krzywą uczenia się tego nie potwierdzają⁷⁰. Okazuje się bowiem, że zapożyczone rutyny mają pozytywny wpływ na wyniki, a nawet mogą być źródłem trwałej przewagi konkurencyjnej⁷¹.

I choć w badaniach nie podjęto bezpośrednio kwestii wpływu zapożyczonych rutyn na uczenie się, to jednak można sądzić, że skoro pod wpływem zapożyczonych rutyn nastąpiła poprawa wyników to musiało również wystąpić organizacyjne uczenie się. Wyszukiwanie i kopiowanie rutyn zastępuje *de facto* organizacyjne uczenie się⁷².

Jednym ze sposobów przenoszenia rutyn pomiędzy organizacjami jest rotacja ich członków⁷³. Adaptacja rutyn wzrasta, gdy przemieszczający się członkowie identyfikują się z nową grupą, a nowe rutyny uważane są za wyraźnie lepsze od dotychczasowych. Nie rozpoznano natomiast – z perspektywy konkretnej organizacji – w jaki sposób zachodzi proces zastępczego uczenia się.

V. Desai, *Failing to learn? The effect of failure and success on organizational learning in the global orbital launch vehicle industry*, „Academy of Management Journal” 2010, vol. 53, s. 451-476.

⁶⁶ M.S. Feldman, wyd. cyt., s. 611-629.

⁶⁷ A.C. Edmondson, R.M. Böhmer, G.P. Pisano, wyd. cyt., s. 685-716.

⁶⁸ L. Argote, E. Miron-Spektor, *Organizational learning: From experience to knowledge*, „Organization Science” 2011, vol. 22, s. 1123-1137; M.B. O’Leary, M. Mortensen, A.W. WooUey, *Multiple team membership: A theoretical model of its effects on productivity and learning for individuals and teams*, „Academy of Management Review” 2011, vol. 36, s. 461-478.

⁶⁹ G. Szulanski, wyd. cyt., s. 27-43.

⁷⁰ L. Argote, S.L. Beckman, D. Epple, *The persistence and transfer of learning in industrial settings*, „Management Science” 1990, vol. 36, s. 140-154; E.D. Darr, L. Argote, D. Epple, *The acquisition, transfer, and depreciation of knowledge in service organizations: Productivity in franchises*, „Management Science” 1995, vol. 41, s. 1750-1762.

⁷¹ H. Bresman, wyd. cyt., s. 35-61.

⁷² J.A.C. Baum, L.S. Xiao, J.M. Usher, *Making the next move: How experiential and vicarious learning shape the locations of chains’ acquisitions*, „Administrative Science Quarterly” 2000, vol. 45, s. 766-801; P.R. Haunschild, A.S. Miner, wyd. cyt., s. 472-500.

⁷³ A.A. Kane, *Unlocking knowledge transfer potential: Knowledge demonstrability and superordinate social identity*, „Organization Science” 2010, vol. 21, s. 643-660.

Podsumowując wyniki studiów literatury, można stwierdzić, że:

- istnieją czynniki skłaniające organizacje do poszukiwania nowych rutyn,
- organizacje zmieniają swoje rutyny poprzez uczenie się, czerpiąc zarówno z własnego doświadczenia (bezpośrednie uczenie się), jak i od innych podmiotów, zapożyczając ich rutyny (zastępcze uczenie się),
- organizacje zorientowane na uczenie się zmieniają rutyny zarówno pod wpływem bezpośredniego, jak i pośredniego (poprzez zapożyczenie rutyn) uczenia się,
- zmiany rutyn (zapożyczone rutyny) wywołują uczenie się, a co za tym idzie – może to mieć istotny wpływ na poprawę wyników organizacji,
- niewiele wiadomo o przebiegu procesu zmiany rutyn w wyniku ich zapożyczenia od innych organizacji, w tym związanego z nim procesu zastępczego uczenia się.

5. Zakończenie

W świetle przeprowadzonych rozważań ustalono, że w organizacjach zorientowanych na uczenie się, nawet jeśli przejęte rutyny w rzeczywistości nie przyczynią się do uczenia się, wciąż pozostaje silna motywacja do uczenia się z wcześniejszych doświadczeń innych organizacji. Pojawia się wtenczas możliwość osiągnięcia korzyści, wynikająca z niepowtarzania błędów innych organizacji. Zamiast kopiowania rutyn w całości od innych, organizacja – mając wgląd w rutyny sprawdzone u innych – może zapożyczać tylko te z nich, które mogą być przez nią eksploatowane i wykorzystywane w miejsce starych rutyn.

Zauważony związek inspiruje do rozpoznania:

- 1) jak przebiega proces zapożyczania rutyn od innych organizacji?
- 2) jak przebiega proces organizacyjnego uczenia się pod wpływem zapożyczenia rutyn?

Pytania „jak” sugerują, iż najodpowiedniejszym sposobem udzielenia na nie odpowiedzi będą badania jakościowe⁷⁴ przykładowo wśród niezależnych dealerów samochodów. Organizacje te bowiem, działając w dynamicznie zmieniającym się kontekście środowiskowym, często przejmują rutyny wypracowane przez inne podmioty.

Literatura

- Adler P.S., Goldoftas B., Levine D.I., *Flexibility versus efficiency: A case study of model changeovers in the Toyota production system*, „Organization Science” 1999, vol. 10.
- Argote L., Beckman S.L., Epple D., *The persistence and transfer of learning in industrial settings*, „Management Science” 1990, vol. 36.

---

⁷⁴ W. Czakon, *Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011; C.P. Huber, A.H. Van de Ven, *Longitudinal field research methods*, Sage, Thousand Oaks, CA 1995; R.K. Yin, *Case study research: Design and methods*, Sage, London 1989.

- Argote L., Miron-Spektor E., *Organizational learning: From experience to knowledge*, „Organization Science” 2011, vol. 22.
- Ashmos D.P., Duchon D., McDaniel R.M., *Participation in strategic decision making: The role of organizational predisposition and issue interpretation*, „Decision Science” 1998, vol. 29.
- Baker J.M., Sinkula W.E., *The synergetic effect of market orientation and learning orientation on organizational performance*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 1999, vol. 27, no. 4.
- Baum J.A.C., Xiao L.S., Usher J.M., *Making the next move: How experiential and vicarious learning shape the locations of chains' acquisitions*, „Administrative Science Quarterly” 2000, vol. 45.
- Becker M.C., *Organization routines: A review of the literature*, „Industrial and Corporate Change” 2004, vol. 13.
- Bingham C.B., Eisenhardt K.M., *Rational heuristics: The „simple rules” that strategists learn from process experience*, „Strategic Management Journal” 2011, vol. 32.
- Bratnicki M., *Przedsiębiorczość organizacyjna: orientacja, dynamiczna zdolność i kontekst*, [w:] *Rozwój szkoły zasobowej zarządzania strategicznego*, red. Krupski R., Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2011, s. 149.
- Bratnicki M., *Trwałość i elastyczność organizacyjnego uczenia się*, [w:] *Uwarunkowania przedsiębiorczości. Różnorodność i jedność*, red. K. Jaremczuk, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2008.
- Bresman H., *Changing routines: A process model of vicarious group learning in pharmaceutical R&D*, „Academy of Management Journal” 2013, vol. 56, no. 1.
- Calantone R.J., Cavusgil S.T., Zhao Y., *Learning orientation, firm innovation capability and firm performance*, „Industrial Marketing Management” 2002, vol. 31, no. 6.
- Cyert R.M., March J.G., *A Behavioral Theory of the Firm*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ 1963.
- Czakon W., *Podstawy metodologii badań w naukach o zarządzaniu*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.
- Czakon W., *Sieci w zarządzaniu strategicznym*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Darr E.D., Argote L., Epple D., *The acquisition, transfer, and depreciation of knowledge in service organizations: Productivity in franchises*, „Management Science” 1995, vol. 41.
- Day G.S., Nadungadi P., *Managerial representation of competitive advantage*, „Journal of Marketing” 1994, vol. 58.
- Edmondson A.C., Böhmer R.M., Pisano G.P., *Disrupted routines: Team learning and new technology implementation in hospitals*, „Administrative Science Quarterly” 2001, vol. 46.
- Feldman M.S., *Organizational routines as a source of continuous change*, „Organization Science” 2000, vol. 11.
- Feldman M.S., Pentland B.T., *Reconceptualizing organizational routines as a source of flexibility and change*, „Administrative Science Quarterly” 2003, vol. 48.
- Fiol C.M., Lyles M.A., *Organizational learning*, „Academy of Management Review” 1985, vol. 10.
- Grant R.M., *Toward a knowledge-based theory of the firm*, „Strategic Management Journal” 1996, vol. 77.
- Gutiérrez L.J., Bustinza O.F., Barrales Molina V., *Six sigma, absorptive capacity and organisational learning orientation*, „International Journal of Production Research” 2012, vol. 50, no. 3.
- Haunschild P.R., Miner A.S., *Modes of interorganizational imitation: The effects of outcome salience and uncertainty*, „Administrative Science Quarterly” 1997, vol. 42.
- Henning-Thurau T., Thurau C., *Customer orientation of service employees: Its impact on customer satisfaction, commitment, and retention*, „International Journal of Service Industry Management” 2004, vol. 15, no. 5.
- Howard-Grenville J.A., *The persistence of flexible organizational routines: The role of agency and organizational context*, „Organization Science” 2005, vol. 16, no. 6.
- Huber C.P., Van de Ven A.H., *Longitudinal field research methods*, Sage, Thousand Oaks, CA 1995.

- Hult G.T.M., Hurley R.F., Knight G.A., *Innovativeness: Its antecedents and impact on business performance*, „Industrial Marketing Management” 2004, vol. 34, no. 33.
- Jumpapang M., Ussahawanitchakit P., *Marketing learning orientation, service innovation, customer value creation and marketing profitability: An empirical study of hotel business in Thailand*, „International Journal of Business Research” 2012, vol. 12, no. 4.
- Kane A.A., *Unlocking knowledge transfer potential: Knowledge demonstrability and superordinate social identity*, „Organization Science” 2010, vol. 21.
- Kaya N., Patton J., *The effects of knowledge-based resources, market orientation and learning orientation on innovation performance: An empirical study of Turkish firms*, „Journal of International Development” 2011, vol. 23.
- Kogut B., Zander U., *Knowledge of the firm, combinative capabilities and the replication of technology*, „Organization Science” 1992, vol. 3.
- Lane P.J., Koka B., Pathak S., *The reification of absorptive capacity: A critical review and rejuvenation of the construct*, „Academy of Management Review” 2006, vol. 31, no. 4.
- Lichtarski J., *O współczesnych orientacjach w teorii i praktyce zarządzania przedsiębiorstwami*, [w:] *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 34, *Kierunki i dylematy rozwoju nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wrocław 2008.
- Madsen P.M., Desai V., *Failing to learn? The effect of failure and success on organizational learning in the global orbital launch vehicle industry*, „Academy of Management Journal” 2010, vol. 53.
- March J.G., *Exploration and exploitation in organizational learning*, „Organization Science” 1991, vol. 2.
- Mieres C.G., Sánchez J.Á.L., Vijande M.L.S., *Internal Marketing, Innovation and Performance in Business Services Firms: The Role of organizational unlearning*, „International Journal of Management” 2012, vol. 29, no. 4.
- Moorman C., Miner A., *Organizational improvisation and organizational memory*, „The Academy of Management Review” 1998, vol. 23, no. 4.
- Moorman C., Miner A.S., *The impact of organizational memory on new product performance and creativity*, „Journal of Marketing Research” 1997, vol. 34.
- O’Leary M.B., Mortensen M., WooUey A.W., *Multiple team membership: A theoretical model of its effects on productivity and learning for individuals and teams*, „Academy of Management Review” 2011, vol. 36.
- Oblój K., Oblój T., *Dynamizm, proaktywność i rutyny – dominująca logika skutecznych strategii*, [w:] *Zarządzanie strategiczne. Ujęcie zasobowe*, *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych* 2006.
- Podstawy nauki o przedsiębiorstwie*, red. J. Lichtarski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Popper M., Lipshitz R., *Organizational learning: Mechanisms, culture and feasibility*, „Management Learning” 2000, vol. 31, no. 2.
- Schilling M.A., *Technology success and failure in winner-take-all markets: The impact of learning orientation, timing, and network externalities*, „Academy of Management Journal” 2002, vol. 45, no. 2.
- Sinkula J.M., Baker W.E., Noordewier T., *A framework for market-based organizational learning: Linking values, knowledge, and behaviour*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 1997, vol. 25, no. 4.
- Slater S.F., Narver J.C., *Intelligence generation and superior customer value*, „Journal of the Academy of Marketing Science” 2000, vol. 28, no. 1.
- Slater S.F., Narver J.C., *Market orientation and the learning organization*, „Journal of Marketing” 1995, vol. 59, no. 3.
- Stańczyk-Hugiet E.I., *Dynamika strategiczna w ujęciu ewolucyjnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013.

- Strużyna J., *Pomiędzy idio i nomotetycznym myśleniem. Wstęp do generycznego obrazu organizacji*, [w:] *Metody badań problemów zarządzania strategicznego*, red. R. Krupski, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, t. 17, 2012
- Szulanski G., *Exploring internal stickiness: Impediments to the transfer of best practice within the firm*, „Strategic Management Journal” 1996, vol. 17.
- Tsang E.W.K., Zahra S.A., *Organizational unlearning*, „Human Relations” 2008, vol. 61, no. 10.
- Van De Ven A.H., Lifschitz A., *Rational and reasonable microfoundations of markets and institutions*, „The Academy of Management Perspectives” 2013, vol. 27, no. 2.
- Wójcik-Karpacz A., *Zdolność relacyjna w tworzeniu efektów współdziałania małych i średnich przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2012.
- Yin R.K., *Case study research: Design and methods*, Sage, London 1989.
- Zellmer-Bruhn M., *Interruptive events and team knowledge acquisition*, „Management Science” 2003, vol. 49.
- Zollo M., Winter S.G., *Deliberate learning and the evolution of dynamic capabilities*, „Organization Science” 2002, vol. 13.

ORGANIZATIONAL LEARNING ORIENTATION VERSUS CHANGE OF ROUTINES

Summary: The paper refers to the change of routines through organizational learning, i.e. the process in which experience changes behavior of a group of people. Explaining the problem of changing organizational routines has remained one of the most important research issues for many years. The purpose of the paper was to identify, from the perspective of the learning-oriented organization, the change of routines, which is on the one hand, the effect of organizational learning, and on the other, the basis of vicarious learning process.

Keywords: organizational learning, routines, learning orientation.